

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.02.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187013/>**Канашева Райгуль Калыбаевна**

Тәрбиеші

Балабақша: N12

„Инжугұл» бөбекжай — балабақшасы МКҚК

Ақтөбе қаласы.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында қоғамның әлеуметтік-экономикалық және мәдени даму деңгейі өскен сайын білім беру жүйесіне қойылатын талаптар да күрделене түсуде. Әсіресе мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласында баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына ерекше көңіл бөлінуде. Себебі баланың болашақта қоғамда өз орнын табуы, әлеуметтік ортаға бейімделуі және рухани-адамгершілік құндылықтарды меңгеруі ерте жастан басталады. Мектепке дейінгі кезең – баланың психикалық процестері қарқынды дамып, мінез-құлқы, қарым-қатынас мәдениеті мен өзіндік сана-сезімі қалыптасатын маңызды даму сатысы. Осы кезеңде тәрбиеші баланың тұлғалық дамуына бағыт-бағдар беруші, оның әлеуметтену үдерісін ұйымдастырушы негізгі педагогикалық тұлға ретінде көрінеді. Сондықтан баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлін ғылыми тұрғыдан зерттеу өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының ғылыми-педагогикалық негіздері

Ғылыми әдебиеттерде «жеке тұлға» ұғымы әлеуметтік ортада қалыптасатын, қоғамдық қатынастар жүйесіне енетін, белгілі бір құндылықтар мен мінез-құлық нормаларын меңгерген адам ретінде анықталады. Баланың жеке тұлғалық дамуы табиғи (биологиялық) және әлеуметтік факторлардың өзара ықпалы нәтижесінде жүзеге асады.

Мектепке дейінгі жаста баланың тұлғалық дамуы келесі ерекшеліктермен сипатталады:

- эмоционалдық сезімталдықтың жоғары болуы;
- ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасқа бейімділік;
- еліктеу арқылы мінез-құлық үлгілерін меңгеру;
- өзіндік «Мен» бейнесінің қалыптаса бастауы.

Бұл үдерістер баланың қоршаған ортамен өзара әрекеттесу барысында, әсіресе тәрбиешінің мақсатты педагогикалық ықпалы арқылы дамиды.

Тәрбиешінің педагогикалық іс-әрекетінің мәні мен мазмұны.

Тәрбиеші – балабақша жағдайында баланың дамуын ұйымдастыратын кәсіби маман ғана емес, сонымен қатар баланың тұлғалық дамуына тікелей ықпал ететін әлеуметтік тұлға. Оның педагогикалық іс-әрекеті тәрбиелеу, оқыту, дамыту және әлеуметтік бейімдеу функцияларын қамтиды.

Тәрбиешінің негізгі педагогикалық қызметтері:

- баланың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру;
- баланың танымдық белсенділігін дамыту;
- жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру;
- баланың дербестігі мен бастамашылдығын қолдау.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі баланың өзін қауіпсіз сезінуіне, еркін қарым-қатынас жасауына және өз мүмкіндіктерін ашуына жағдай жасайды.

Тәрбиешінің тұлғалық қасиеттерінің бала дамуына ықпалы.

Ғылыми зерттеулерде тәрбиешінің тұлғалық қасиеттері баланың психологиялық жай-күйі мен мінез-құлқының қалыптасуына елеулі әсер ететіні атап көрсетіледі. Мейірімділік, сабырлылық, әділдік, жауапкершілік және педагогикалық мәдениет тәрбиешінің кәсіби бейнесінің маңызды компоненттері болып табылады.

Тәрбиеші мен бала арасындағы сенімді қарым-қатынас:

- баланың өзін бағалау деңгейінің жоғарылауына;
- эмоционалдық тұрақтылықтың қалыптасуына;
- әлеуметтік белсенділіктің артуына ықпал етеді.

Ал керісінше, авторитарлық немесе немқұрайлы қатынас баланың тұйықталуына, сенімсіздік пен мазасыздықтың пайда болуына әкелуі мүмкін.

Баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің тәрбиелік ықпалының негізгі бағыттары.

Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы күрделі әрі көпқырлы үдеріс болып табылады. Бұл үдерісте тәрбиешінің тәрбиелік ықпалы жүйелі, мақсатты және ғылыми негізде ұйымдастырылуы қажет. Тәрбиешінің тәрбиелік қызметі бірнеше өзара тығыз байланысты бағыттар арқылы жүзеге асырылады, олардың әрқайсысы баланың тұлғалық дамуының белгілі бір қырын қалыптастыруға бағытталған.

Адамгершілік тәрбиесі.

Адамгершілік тәрбие – баланың тұлғалық дамуының негізгі өзегі болып саналады. Мектепке дейінгі кезеңде бала жақсылық пен жамандықты, дұрыс пен бұрысты ажыратуды үйрене бастайды. Осы үдерісте тәрбиеші баланың бойында адалдық, мейірімділік, әділдік, сыйластық, жауапкершілік сияқты моральдық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған жүйелі жұмыс жүргізеді.

Тәрбиеші күнделікті қарым-қатынас барысында балаларға жағымды мінез-құлық үлгілерін көрсетіп, оларды өз іс-әрекетіне талдау жасауға үйретеді. Әңгімелеу, ертегі оқу, жағдаяттық тапсырмалар мен рөлдік ойындар арқылы бала адамгершілік нормаларын саналы түрде меңгере бастайды. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесінде бала өз іс-әрекетінің салдарын түсінуге, өзгені құрметтеуге және қоғамда қабылданған мінез-құлық ережелерін сақтауға бейімделеді.

Әлеуметтік даму.

Баланың әлеуметтік дамуы оның қоғам мүшесі ретінде қалыптасуының маңызды көрсеткіші болып табылады. Мектепке дейінгі ұйым жағдайында тәрбиеші баланың ұжымда әрекет ету, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас орнату дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөледі.

Әлеуметтік даму барысында бала бірлескен ойындар мен ұжымдық іс-әрекеттерге қатысу арқылы ынтымақтастық, өзара көмек көрсету, келісімге келу сияқты әлеуметтік дағдыларды меңгереді. Тәрбиеші балалар арасындағы қарым-қатынасты реттей отырып, олардың өз ойын мәдениетті түрде жеткізуіне, өзгенің пікірін тыңдай білуіне және ортақ шешім қабылдауға үйретеді. Бұл дағдылар баланың болашақта әлеуметтік ортаға сәтті бейімделуінің негізін қалайды.

Эмоционалдық даму.

Эмоционалдық даму – баланың ішкі жан дүниесінің қалыптасуымен тығыз байланысты үдеріс. Мектепке дейінгі жаста бала өз сезімдерін толық түсініп, басқара алмайды,

сондықтан тәрбиешінің қолдауы ерекше маңызды.

Тәрбиеші баланы өз эмоцияларын тануға, оларды сөзбен жеткізуге және жағымсыз эмоцияларды реттеуге үйретеді. Эмоционалдық қолдау көрсету, сенімді қарым-қатынас орнату және жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру арқылы тәрбиеші баланың эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Эмоционалдық дамуы қалыптасқан бала өзіне сенімді, ашық және психологиялық тұрғыдан төзімді тұлға ретінде дамиды.

Дербестік пен жауапкершілікті қалыптастыру.

Дербестік пен жауапкершілік – баланың тұлғалық жетілуінің маңызды көрсеткіштері. Бұл қасиеттер баланың өз бетінше әрекет етуге, шешім қабылдауға және өз ісіне жауап беруге үйренуін білдіреді. Тәрбиеші балаға таңдау мүмкіндігін беру, оның бастамасын қолдау және өзіндік әрекеттеріне жағдай жасау арқылы дербестікті қалыптастырады.

Күнделікті тұрмыстық және оқу-тәрбие үдерісінде балаға шағын тапсырмалар жүктеу, өз ойын еркін білдіруге мүмкіндік беру оның жауапкершілік сезімін арттырады. Осы бағыттағы жүйелі жұмыс нәтижесінде бала өз мүмкіндіктерін бағалай алатын, дербес ойлайтын және өз іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарайтын тұлға ретінде қалыптасады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі ерекше маңызға ие. Мектепке дейінгі кезеңде тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігі мен тұлғалық қасиеттері баланың болашақ даму бағытын айқындайды. Тәрбиеші баланың тұлғалық дамуына қолайлы психологиялық-педагогикалық орта қалыптастыра отырып, оның әлеуметтік, адамгершілік және эмоционалдық тұрғыдан жан-жақты дамуына негіз қалайды. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру жүйесінде тәрбиешінің кәсіби деңгейін арттыру баланың толыққанды тұлға болып қалыптасуының маңызды шарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва: Педагогика, 2005.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 2008.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2013.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – Москва: Народное образование, 2006.
5. Жарықбаев Қ.Б. Психология. – Алматы: Білім, 2010.
6. Қазақстан Республикасының Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік

стандарты. – Астана, 2022.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.